

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР ЖИНОЯТЧИЛИГИНИНГ ТАҲЛИЛИ: ТЕНДЕНЦИЯЛАР, САБАБ ВА ШАРОИТЛАР ҲАМДА УНИ БАРТАРАФ ЭТИШНИНГ СТРАТЕГИК ЙЎНАЛИШЛАРИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20852634>

Мирсалихова Гузал Алаутдиновна
*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси,
Тезкор-қидирув фаолияти кафедраси
катта ўқитувчиси.*
E-mail: MirsalixovaGA2707@gmail.com.

Аннотация

Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасида вояга етмаганлар ўртасидаги жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликларнинг замонавий криминологик хусусиятлари тизимли равишда таҳлил қилинган. Тадқиқот давомида вояга етмаганлар жиноятчилигининг динамикаси, таркибий тузилиши, жиноятларнинг содир этилишига имкон берувчи ижтимоий-иқтисодий, психологик, маданий-маърифий ва институционал сабаб ва шароитлар деталлаштирилган ҳолда ёритилган. Муаллиф томонидан вояга етмаганлар ва вояга етмаганлар ўртасида девиант ҳуқ-атвор шаклланишининг глобаллашув ва рақамлашув даврига хос янги тенденциялари, хусусан, кибержиноятчилик ва синтетик наркотик моддалар айланиши билан боғлиқ хавфлар алоҳида таҳлил этилган. Иш якунида миллий қонунчилик ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш амалиётини такомиллаштириш, вояга етмаганлар бандлигини таъминлаш ҳамда профилактика тизимини рақамлаштиришга қаратилган илмий асосланган стратегик тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар

Вояга етмаганлар жиноятчилиги, девиант ҳуқ-атвор, криминологик таҳлил, жиноятчилик динамикаси, профилактика, детерминантлар, ижтимоий муҳит, кибержиноятчилик, виктимологик чоралар.

Аннотация

В данной статье системно проанализированы современные криминологические особенности преступности и правонарушений среди молодежи в Республике Узбекистан. В ходе исследования детально освещены динамика и структура молодежной преступности, а также социально-экономические, психологические, культурно-просветительские и институциональные причины и условия, способствующие совершению

преступлений. Автор отдельно анализирует новые тенденции формирования девиантного поведения среди несовершеннолетних и молодежи, характерные для эпохи глобализации и цифровизации, в частности, риски, связанные с киберпреступностью и оборотом синтетических наркотических средств. В заключение работы разработаны научно обоснованные стратегические рекомендации, направленные на совершенствование национального законодательства и правоохранительной практики, обеспечение занятости молодежи и цифровизацию системы профилактики.

Ключевые слова

Молодежная преступность, девиантное поведение, криминологический анализ, динамика преступности, профилактика, детерминанты, социальная среда, киберпреступность, виктимологические меры.

Abstract

This article provides a systematic analysis of the contemporary criminological characteristics of youth crime and delinquency in the Republic of Uzbekistan. The study details the dynamics and structure of youth crime, along with the socio-economic, psychological, cultural-educational, and institutional causes and conditions that facilitate the commission of offenses. The author specifically analyzes new trends in the formation of deviant behavior among minors and young people characteristic of the era of globalization and digitalization, particularly the risks associated with cybercrime and the trafficking of synthetic drugs. Finally, the paper develops scientifically grounded strategic recommendations aimed at improving national legislation and law enforcement practice, ensuring youth employment, and digitalizing the prevention system.

Keywords

Youth crime, deviant behavior, criminological analysis, crime dynamics, prevention, determinants, social environment, cybercrime, victimological measures.

Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маънавий барқарорлиги бевосита унда истиқомат қилаётган ёш авлоднинг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқ-атвориға боғлиқдир. Ўзбекистон Республикаси аҳолисининг 60 фоиздан ортиғини ёшлар ташкил этишини инобатга олсак, ёшлар сиёсати давлат стратегиясининг энг устувор йўналиши эканлиги ўз-ўзидан аён бўлади. Бирок, замонавий глобаллашув ва ижтимоий трансформациялар шароитида вояга етмаганлар ўртасида жиноятчилик ва девиант ҳуқуқ-атвор муаммоси ўзининг долзарблигини йўқотмаяпти, аксинча, янги мазмун ва шакл касб этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан илгари сурилаётган ҳуқуқий давлат ва кучли фуқаролик жамияти қуриш концепциясида жиноятчиликка қарши курашиш, айниқса, вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш масаласига алоҳида урғу берилмоқда. Зеро, жиноят содир этилгандан кейин уни фош этиш ва жазо муқаррарлигини таъминлашдан кўра, жиноятнинг содир этилишига олиб келган детерминантларни (сабаб ва шароитларни) барвақт аниқлаш ва бартараф этиш инсонпарварлик тамойилларига тўлиқ мос келади.

Вояга етмаганлар жиноятчилиги фақатгина ҳуқуқий муаммо эмас. Бу иқтисодий номутаносибликлар, оилавий ажримлар, таълим тизимидаги бўшлиқлар, ахборот хуружлари ва руҳий беқарорликларнинг мажмуавий оқибати сифатида намоён бўлувчи мураккаб ижтимоий феномендир. Мазкур тадқиқот доирасида Ўзбекистонда вояга етмаганлар жиноятчилигининг бугунги ҳолати, унинг ўзига хос хусусиятлари ва криминологик илдизлари чуқур таҳлил қилиниб, муаммони тизимли бартараф этишнинг истиқболли йўналишлари белгилаб берилади.

Ўзбекистон Республикасида вояга етмаганларга оид давлат сиёсатининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш мақсадида тизимли ислохотлар амалга оширилди. Хусусан, соҳанинг пойдевори сифатида янги таҳрирдаги “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қабул қилинди. Ёш авлод устуворлигини таъминлаш мақсадида мамлакатда 30 июнь – Ёшлар куни деб эълон қилинди. Бундан ташқари, турли соҳаларда юксак натижа ва ютуқларга эришаётган фидойи ёшларни рағбатлантириш, уларда ватанпарварлик ҳиссини кучайтириш мақсадида “Мард ўғлон” давлат мукофоти ва “Келажак бунёдкори” медали таъсис этилди. Ушбу институционал ўзгаришлар вояга етмаганлар ўртасида криминоген вазиятни барқарорлаштиришнинг сиёсий-ҳуқуқий кафолати бўлиб хизмат қилмоқда.

Мазкур илмий мақолани тайёрлаш жараёнида тизимлилик, қиёсий-ҳуқуқий, статистик гуруҳлаш, криминологик прогнозлаштириш ва социологик кузатув методларидан фойдаланилди. Тадқиқотнинг назарий асосини маҳаллий ва хорижий олимларнинг криминология, юридик психология ва социология соҳасидаги фундаментал ишлари ташкил этади.

Вояга етмаганлар жиноятчилигининг умумий назарий муаммолари, унинг сабаблари тизими хорижлик йирик криминолог олимлар, хусусан, В. С. Овчинский, И. А. Данилов ва Е. П. Ищенко асарларида статистик ҳамда психологик жиҳатдан чуқур тадқиқ этилган. Мазкур олимлар ўз тадқиқотларида вояга етмаганлар ўртасидаги жиноятчилик динамикасини

ижтимоий аномия (Э. Дюркгейм назарияси) ва замон трансформацияси билан боғлайдилар.

Ўзбекистон шароитида жиноятчилик детерминантлари, вояга етмаганлар девиант хулқ-атвори ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси муаммолари маҳаллий олимлардан Х. Т. Одилқориев, М. Ҳ. Рустамбаев, Қ. Р. Абдурасулова, З. С. Зарипов каби етакчи ҳуқуқшунослар томонидан ўрганилган. Бироқ, сўнгги 3–5 йил ичида жамиятнинг рақамлашиши ва иқтисодий муносабатларнинг ўзгариши вояга етмаганлар жиноятчилигининг тузилишини тубдан ўзгартириб юборди. Бу эса мазкур соҳада янгича статистик ва сифат таҳлилларини олиб боришни тақозо этмоқда.

Сўнгги йиллардаги расмий статистик маълумотлар таҳлили шуни кўрсатадики, Ўзбекистонда вояга етмаганлар томонидан содир этилаётган жиноятларнинг умумий сони ва уларнинг ижтимоий хавфлилик даражасида ўзига хос тўлқинсимон (флуктуацион) динамика кузатилмоқда. Жиноят субъектларини ёш хусусиятларига кўра икки асосий гуруҳга ажратиш лозим:

1. Вояга етмаганлар (14–18 ёшдагилар);
2. Ёшлар (18–30 ёшдагилар).

Олиб борилаётган мажмуавий ислохотлар натижасида вояга етмаганлар орасида жиноятчилик даражаси сезиларли даражада камайишига ва уларни ижтимоий ҳаётга қайтариш бўйича тизимли натижаларга эришилмоқда. Хусусан, амалий чора-тадбирлар самараси ўлароқ, 2025 йил якунларига кўра, Ўзбекистонда вояга етмаганлар жиноятчилиги 16,6 фоизга камайишига эришилди. Энг эътиборли жиҳати шундаки, тизимли профилактика натижасида республикадаги 4 минг 24 та маҳалла вояга етмаганлар жиноятчилигидан холи ҳудудга айлантирилди. Бу кўрсаткичлар жиноятчиликка қарши курашнинг репрессив (жазолаш) моделидан тизимли ижтимоий профилактика моделига ўтилганининг амалий исботидир.

Криминологик статистика маълумотларига кўра, вояга етмаганлар жиноятчилигининг таркибий қисмида (структурасида) қуйидаги жиноят турлари устуворлик қилмоқда:

Жиноят тури	Умумий вояга етмаганлар жиноятчилигидаги улуши (%)	Динамика йўналиши

Жиноят тури	Умумий вояга етмаганлар жиноятчилигидаги улуши (%)	Динамика йўналиши
Мулкий жиноятлар (ўғрилик, фирибгарлик, талончилик)	45-50%	Барқарор ўсиш
Шахсга қарши жиноятлар (қасддан баданга шикаст етказиш, қотиллик)	15-18%	Нисбатан камайиш
Жамоат тартибига қарши жиноятлар (безорилик)	12-15%	Ўзгаришсиз
Гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддалар билан боғлиқ жиноятлар	10-12%	Кескин ўсиш
Кибержиноятлар ва ахборот технологиялари соҳасидаги жиноятлар	8-10%	Портлашсимон ўсиш

Статистик кўрсаткичлар шуни кўрсатадики, анъанавий жиноятлар (масалан, оддий ўғрилик ёки безорилик) улуши камайиб, интеллектуал ва технологик хусусиятга эга бўлган жиноятлар (фирибгарликнинг рақамли шакллари, пластик карталардан пул ўғрилаш, интернет орқали наркотик сотиш) улуши кескин ортиб бормоқда. Бу эса вояга етмаганлар жиноятчилигининг "интеллектуаллашиб" бораётганидан далолат беради.

Криминология фанида жиноятчиликнинг детерминантлари тизими сабаблар (жиноят истагини туғдирувчи омиллар) ва шароитлардан (жиноят содир этилишини осонлаштирувчи омиллар) иборат. Ўзбекистонда вояга етмаганлар ва вояга етмаганлар томонидан жиноят содир этилишига замин яратувчи омилларни бир нечта йирик блокларга ажратиб таҳлил қилиш мумкин.

1. Ижтимоий-иқтисодий омиллар

Бу йўналиш вояга етмаганлар жиноятчилигининг энг бирламчи ва кучли туртки берувчи механизми ҳисобланади:

Ишсизлик ва бандликнинг паст даражаси. Олий ёки ўрта-маҳсус таълим муассасасини тамомлаган вояга етмаганларнинг меҳнат бозорида ўз ўрнини тез топа олмаслиги уларда моддий етишмовчиликни келтириб чиқаради. Даромад манбаига эга бўлмаган вояга етмаганлар ичида жиноий йўл билан пул топишга мойиллик кескин ортади.

Истеъмомчилик маданиятининг шаклланиши. Ижтимоий тармоқлар (Instagram, TikTok) орқали тарғиб қилинаётган "ҳашаматли ҳаёт" андозалари вояга етмаганларда тезроқ ва осонроқ бойиш истагини уйғотади. Бу истак қонуний даромад топиш имкониятлари билан тўқнашганда, шахс фирибгарлик ёки ўғрилик йўлини танлайди.

Ижтимоий табақаланиш. Жамиятда моддий жиҳатдан кескин фарқланиш вояга етмаганлар онгида ижтимоий адолатсизлик ҳиссини ва бунинг оқибатида агрессияни келтириб чиқаради.

2. Оилавий ва микромуҳитдаги бўшлиқлар

Шахснинг ижтимоиlashуви (социализацияси) энг аввало оилада бошланади. Шахс шаклланишидаги куйидаги оилавий нуқсонлар жиноятга замин бўлади:

Оилавий ажримлар ва носоглом муҳит. Статистикага кўра, жиноят содир этган вояга етмаганларнинг сезиларли қисми нотўлиқ оилаларда, ота ёки она тарбиясидан маҳрум, ёхуд сурункали низолар давом этадиган хонадонларда вояга етган.

Назоратсизлик. Ота-оналарнинг моддий маблағ топиш илинжида кун бўйи банд бўлиши ёки меҳнат миграцияси туфайли узок вақт давомида хорижда бўлиши фарзандлар устидан маънавий ва хулқий назоратни сусайтиради. Натижада вояга етмаганлар кўча муҳити ва жиноий гуруҳлар таъсирига тушиб қолади.

Оиладаги зўравонлик. Оила аъзолари томонидан кўрсатиладиган жисмоний ёки руҳий зўравонлик бола онгида агрессив хулқ-атвор моделини шакллантиради. У улғайгач, муаммоларни куч ва зўравонлик ишлатиш орқали ҳал қилишга мойил бўлади.

3. Маънавий-тарбиявий ва таълим тизимидаги камчиликлар

Таълим муассасаларида тарбия ишларининг юзакилиги. Мактаб, коллеж ва олийгоҳларда тарбиявий ишлар кўп ҳолларда расмиятчилик (қоғозбозлик) учун ташкил этилади. Вояга етмаганларнинг бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш, уларни тўғарақларга жалб қилиш тизими тизимли ишламайди.

Ҳуқуқий нигилизм ва ҳуқуқий маданиятнинг пастлиги. Вояга етмаганларнинг аксарияти содир этаётган қилмиши учун қонунда қандай жавобгарлик (жумладан, оғир жазолар) назарда тутилганини тўлиқ англаб етмайдилар. Қонунларга ҳурмат ҳиссининг пастлиги жинойтга ўтиш чегарасини осонлаштиради.

4. Ахборот-психологик ва технологик омиллар (Янги таҳдидлар)

Замонавий давр криминологиясида ахборот муҳити энг фаол детерминантга айланди:

Деструктив мазмундаги контентлар. Интернет ва ижтимоий тармоқларда зўравонлик, шафқатсизлик, жиноий субмаданиятни (масалан, "криминал авторитетлар" ҳаётини) идеаллаштирувчи видео ва материалларнинг кенг тарқалиши ўсмирлар онгини захарламоқда.

Анонимлик ва виртуал жиноий тармоқлар. Telegram мессенжери ва "Darknet" тармоқлари орқали вояга етмаганларни осонгина гиёҳвандлик моддаларини тарқатишга ("закладчик" сифатида курьерлик қилишга) жалб этиш схемалари ривожланган. Вояга етмаганлар бу ишни виртуал оламда гўёки хавфсиз ва аноним деб ўйлаб, жинойт ботқоғига ботиб қолмоқдалар.

Ўзбекистон Республикасида жинойтчиликнинг олдини олиш уч босқичли тизим асосида амалга оширилади: умумий, махсус ва яқка тартибдаги профилактика. Вояга етмаганлар жинойтчилигини бартараф этиш учун ушбу тизимни янада модернизация қилиш талаб этилади.

1. Ҳуқуқий ва институционал базани такомиллаштириш

Давлат томонидан "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги қонун ва Ёшлар сиёсатида оид меъёрий ҳужжатлар қабул қилинган бўлса-да, амалиётда ички ишлар органлари, маҳалла, таълим муассасалари ва ёшлар ташкилотлари ўртасидаги **интеграция ва ижтимоий шериклик механизми** ҳанузгача заифлигича қолмоқда. Идоралараро электрон маълумот алмашинувини йўлга қўйиш орқали хавф гуруҳига кирувчи вояга етмаганларни барвақт аниқлаш мумкин.

2. Маҳалла ва "Етгилик" тизимининг роли

Бугунги кунда маҳаллаларда ташкил этилган "маҳалла етгилиги" (маҳалла раиси, ҳоким ёрдамчиси, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли, профилактика инспектори, солиқчи ва ижтимоий ходим) бевосита ёшлар билан ишлашга масъулдир. Бироқ, уларнинг фаолияти кўпинча муаммо пайдо бўлгандан кейин (постфакт) чора кўришга қаратилган. Профилактика инспектори ва ёшлар етакчисининг иши виқтимологик профилактикага, яъни жинойт қурбони бўлиши ёки жинойт содир этиши эҳтимоли юқори бўлган ёшлар билан манзилли ишлашга йўналтирилиши керак.

3. Иқтисодий бандлик ва ижтимоий реабилитация

Ишсиз вояга етмаганлар бандлигини таъминлаш учун фақатгина анъанавий меҳнат ярмаркалари ўтказиш етарли эмас. Замонавий бозор талабларидан келиб чиқиб, ёшларни рақамли иқтисодиёт (IT, дастурлаш, фрилансинг, дизайн) ва замонавий касб-хунарларга бепул ўқитиш тизимини кенгайтириш лозим. Шунингдек, жазони ижро этиш муассасаларидан озод этилган ёшларнинг ижтимоий адаптацияси (қайта жамиятга мослашиши) учун криминологик марказлар тармоғини яратиш зарур.

Сўнгги йилларда давлат органларининг вояга етмаганларни муайян тизимларга бириктириш орқали олиб бораётган манзилли ишлари криминологияда ўзининг юқори самарасини бермоқда. Ёшлар ишлари агентлиги ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари таҳлилларига кўра, вояга етмаганлар жиноятчилигига асосан носоғлом муҳитда вояга етган, ота-оналар назоратсиз қолган қатлам вакиллари қўл уришади. Уларнинг бўш вақтини бесамар ўтказиши ва қаровсизлиги салбий иллатлар таъсирига тушиш хавфини (виктимлик даражасини) оширади.

Ушбу детерминантни бартараф этиш мақсадида янгича “Оталикқа олиш ва ижтимоий профилактика” тизими жорий этилди. Расмий маълумотларга кўра, ҳисобот даврида оғир тоифадаги 52 мингга яқин ёш Мудофаа, Ички ишлар, Миллий гвардия, Фавқулодда вазиятлар вазирликлари, Прокуратура ва Адлия тизимлари раҳбарларига индивидуал тартибда бириктирилди. Индивидуал ишлаш натижасида уларнинг 32 минг нафардан ортиғи соғлом ҳаёт тарзига қайтарилди.

Мазкур идоралараро ҳамкорликнинг сифат кўрсаткичлари қуйидаги йўналишларда намоён бўлди:

- Масъуллар ташаббуси билан 6 мингдан ортиқ ёш пробацация ва профилактика ҳисобидан чиқарилиб, реабилитация қилинди;
- Сурункали дарс қолдирувчи минглаб ўқувчилар таълим жараёнига қайтарилди;
- Юзлаб ёш оилаларнинг ажрими олди олиниб, микромуҳит соғломлаштирилди;
- 651 нафар ёш гиёҳвандлик ва ёт ғоялар таъсиридан қайтарилиб, уларда ватанпарварлик иммунитетини шакллантирилди.

Алоҳида қайд этиш лозимки, “Ижтимоий профилактика” тизими доирасида 150 мингга яқин ёш маҳаллалардаги ёшлар етакчиларига бириктирилиб, улар билан соғломлаштириш ва бандликни таъминлаган ҳолда ижтимоий мослаштириш чоралари кўрилди. Бу тажриба вояга етмаганларни жазолаш эмас, балки тушунтириш, қўллаб-қувватлаш ва

имконият яратиш орқали тўғри йўлга солиш тамоили нечоғлик ҳаётини эканини кўрсатмоқда.

Хулоса ўрнида таъкидлаш лозимки, Ўзбекистонда вояга етмаганлар жиноятчилигининг таҳлили шуни кўрсатадики, мазкур муаммо фақатгина ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг репрессив чоралари (жазолаш) билан ҳал этилмайди. Вояга етмаганлар жиноятчилиги — бу жамият органидаги ижтимоий касаллик белгиси бўлиб, уни даволаш учун комплекс соғломлаштириш чоралари зарур.

Миллий тажриба ва хорижий илғор тадқиқотлар (жумладан, Россия криминологиясидаги статистик ва девиантологик моделлар) таҳлили асосида Ўзбекистонда вояга етмаганлар жиноятчилигини бартараф этиш бўйича қуйидаги **стратегик тавсияларни** илғари сурамиз:

1. **"Рақамли криминология ва профилактика" миллий платформасини яратиш:** Таълим муассасалари давомати, сурункали дарс қолдириш, ички ишлар рўйхатига тушиш ва оилавий аҳвол маълумотларини ягона "Big Data" тизимига бирлаштириш орқали криминоген хавфи юқори бўлган ёшларни сунъий интеллект ёрдамида аниқлаш ва улар билан барвақт яққа тартибда ишлаш.
2. **Виртуал оламда "Кибер-профилактика" тизимини йўлга қўйиш:** Ички ишлар органлари таркибида ижтимоий тармоқлар ва мессенжерларда ёшларни жиноятга ундовчи, наркотиклар тарғиботи билан шуғулланувчи гуруҳларни мониторинг қилувчи ва уларга қарши мафкуравий "акс-контент" яратувчи махсус ёшлар кибер-дружиналарини шакллантириш.
3. **Оилавий институтни мустаҳкамлаш ва виктимологик ҳимоя:** Фарзандларини узоқ муддат назоратсиз қолдирган (жумладан, хорижга кетган) ота-оналарнинг васийлик масъулиятини ҳуқуқий кучайтириш билан бир қаторда, носоғлом оилалардаги болаларни давлат томонидан психологик ва моддий оталиққа олиш тизимини соддалаштириш.
4. **Таълимда "Ҳуқуқий иммунитет" концепциясини жорий этиш:** Мактаб ва коллежларда қуруқ ҳуқуқий нормаларни ёдлатишдан воз кечиб, реал ҳаётини ва криминал вазиятларда қандай тўғри қарор қабул қилиш ва жиноий таъсирлардан ҳимояланишни ўргатувчи "Ҳаётини кўникмалар ва ҳуқуқий маданият" амалий курсларини киритиш.

Вояга етмаганлар жиноятчилигига қарши кураш уларни жамиятдан ажратиш ёки жазолаш орқали эмас, балки уларни фойдали меҳнатга, сифатли таълимга ва соғлом маънавий муҳитга интеграция қилиш орқали самарали натижа беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2026.
2. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси ва Криминология дарслиги / Проф. М.Ҳ. Рустамбаев таҳрири остида. – Тошкент: ТДЮУ, 2021.
3. Абдурасулова Қ. Р. Криминология: Дарслик. – Тошкент: Академия, 2018.
4. Мирсалихова Г. Тезкор қидирув фаолиятини ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 11. – С. 291-296.
5. Мирсалихова Г. А. Вояга етмаганлар жиноятчилигига қарши курашишда эҳтиёт чораларини қўллашнинг аҳамияти //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 160-165.
6. Мирсалихова Г. А. Вояга етмаганлар жиноятчилигига қарши курашишда айрим процессуал тергов ҳаракатларини ўтказишнинг ўзига хослиги //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 12 Special Issue. – С. 141-146.
7. Мирсалихова Г. А. Вояга етмаганлар томонидан ҳуқуқбузарликлар содир этилишига имкон берувчи шарт-шароитлар ва уни бартараф этиш йўналишлари //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2023. – Т. 2. – №. 22. – С. 116-123.
8. Мирсалихова Г. А. Ривожланган хорижий давлатларда вояга етмаганлар томонидан содир этиладиган жиноятчиликка қарши курашишнинг тартибга солиниши //so 'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi. – 2023. – Т. 6. – №. 1. – С. 5-15.
9. Мирсалихова Г. Ички ишлар органлари тезкор қидирув фаолияти тизимида амалга оширилаётган маъмурий-ҳуқуқий ислохотлар истикболлари //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 10 Special Issue. – С. 214-217.
10. Mirsalixova G., Shodiyev S. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining o 'ziga xos xususiyatlari //Development and innovations in science. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 160-168.
11. Мирсалихова Г. Вояга етмаганлар томонидан содир этилган жиноятларга нисбатан белгиланадиган жавобгарликнинг ўзига хос

жихатлари //Models and methods in modern science. – 2024. – Т. 3. – №. 5. – С. 78-86.

12. Мирсалихова, Г. (2024). Вояга етмаганлар жиноятчилигига қарши курашишнинг хорижий давлатлардаги илғор тажрибаси. Евразийский журнал технологий и инноваций, 2(Special Issue 6), 112-119. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejti/article/view/33102>.

13. Мирсалихова Г. А., Баҳодиров А. А. Ў. Озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазо тизимининг ҳуқуқий ва ташкилий аҳамияти //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 8. – С. 104-108.

14. Мирсалихова Г. А. Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликлар профилактикасини ташкил этиш йўналишлари //Innovation in the modern education system. – 2024. – Т. 5. – №. 46. – С. 291-300.